

## ورود اولین مستشاران آمریکایی به ایران

۲۲ مهر ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۲۷

جنگ دوم جهانی از ابتدا با آثار ویرانگر و مخربی در داخل کشور همراه بود. تورم، افزایش قیمت‌ها، تشکیل بازار سیاه، کمبود خوار و بار، احتکار و قحطی که نتیجه مستقیم حضور ارتش‌های بیگانه بود، موجبات نارضائی شدید مردم را فراهم ساخته بود.

از طرفی به همین دلائل نفرت گسترده‌ای از انگلیس و روسیه به عنوان عوامل اصلی این نابسامانیها در جامعه وجود داشت. جامعه از یکسو نیازمند رسیدگی به اوضاع وخیم اقتصادی و بهبود وضع معیشتی مردم بود و از سوی دیگر بدبینی به قوای اشغالگر توقع جامعه را از آمریکا به عنوان کشوری که به اندازه سایر متفقین نزد مردم ایران بد سابقه نبود، بالا برده بود. از سوی دیگر دولتهائی که پس از سقوط رضاخان به قدرت رسیدند به اقتضای شرایط سیاسی و اجتماعی روز، به آمریکا گرایش بیشتری داشتند.

پس از سقوط رضاخان، احمد قوام - قوام‌السلطنه - در یکی از جلسات خصوصی خود با محمدرضا پهلوی جوان، ضمن تشریح نابسامانیهای ناشی از اشغال کشور توسط نظامیان شوروی و انگلیس و بدگویی از عملکرد دولت فروغی، تأکید کرد که راه رهائی کشور از این مشکلات، تکیه بر آمریکا به عنوان قدرت آینده جهان است. وی افزود تنها با این تکیه‌گاه است که می‌توان از بند دو قدرت اشغالگر ایران رهائی یافت.

این تلقی نقطه شروع رویکرد ایران به مستشاران آمریکائی و باز کردن پای آنان در امور داخلی ایران بود. هنگامی که قوام پس از سقوط رضا شاه به نخست وزیری رسید - مرداد ۱۳۲۱ - همکاری نزدیک با آمریکا را جزء اصول اساسی سیاستش قرارداد. وی برای طرحی که در سر داشت، کسانی را در مناصب مختلف برگزید که بیشترین توجه را به آمریکا داشتند. ۱ اولین دسته از نیروهای نظامی آمریکا تحت عنوان «میسوین نظامی ایران» در آذر ۱۳۲۱ زمان نخست‌وزیری قوام وارد ایران شدند. این عده غالباً از دسته مهندسی ارتش آمریکا بودند و عملیات حمل مواد و اداره راه‌آهن رادر جنوب از انگلیس تحویل گرفتند. در حقیقت ورود آمریکائیها به ایران با تلاش دولت قوام و عدم مخالفت انگلیس صورت گرفت. سفر دوم «میلسپو» به ایران نیز مانند سفر اول وی در دوران دولت قوام انجام پذیرفت. ۲ وی همچون گذشته پس از ورود به ایران امور خزانه‌داری را بر عهده گرفت. مقارن سفر میلسپو، دو هیأت مستشاری دیگر نیز به تهران آمدند. یکی به ریاست «سرلشکر جان گرلی» برای تجدید سازمان ارتش و دیگری به ریاست «سرهنگ نورمن شوارتسکف» برای نوسازی ژاندارمری. این دو هیأت پیش از آنکه اجازه استخدام آنها در مجلس شورای ملی تصویب شود به دعوت دولت وارد تهران شده کار خود را آغاز کردند. ۳

ورود هیأت‌های مستشاری در دولت سهیلی نیز متعاقب قراردادی که در ۱۲ آبان ۱۳۲۲ میان ایران و آمریکا به امضا رسید ادامه یافت. این هیأت‌ها که شامل مستشاران مالی، نظامی، بهداشتی، کشاورزی و نفتی بودند به تدریج از معافیت‌های مالیاتی و امتیازات

کاپیتولاسیون نیز برخوردار شدند. مناسبات همه جانبه آمریکا با ایران در سالهای اولیه دهه ۱۳۲۰ چنان به سرعت پیش می‌رفت که «والاس موری» وزیر مختار آمریکا در تلگرامی به وزارت خارجه آمریکا نوشت «ما به زودی در وضعیتی قرار خواهیم گرفت که عملاً ایران را اداره خواهیم کرد.» ۴

با این حال هیئت‌های مستشاری بیش از آنکه در خدمت مردم فقیر ایران باشند، در خدمت ارتش‌های متفقین بودند. وظیفه میلپو در درجه نخست تأمین خواربار و نیازهای دهها هزار نظامی آمریکائی و روسی و انگلیسی بود که در شهرهای ایران حضور داشتند.

بدین جهت اقدامات او بویژه در زمینه وصول مالیاتها علاوه بر روزنامه‌های چپگرا، مورد انتقاد جراید راستگرا و تعدادی از نمایندگان ناسیونالیست مجلس قرار گرفت که لغو اختیارات گسترده او را خواستار بودند. هنگامی که مجلس در دی ماه ۱۳۲۳ اختیارات اقتصادی میلپو را لغو کرد، او زیر بار نرفت و استعفا داد و در بهمن همان سال ایران را ترک کرد. سایر مستشاران مالی امریکایی نیز بتدریج ایران را ترک کردند. ولی حضور مستشاران امریکایی در ایران همواره با تبعات منفی برای مردم مواجه بود و این تبعات بویژه در زمینه‌های اقتصادی چشمگیرتر می‌نمود.

ورود مستشاران امریکایی به ایران موجب تشدید نفوذ اقتصادی و سیاسی آمریکا در ایران گردید. چنانکه تجارت خارجی با ایالات متحده در سال ۱۳۲۴ بالغ بر ۲۵ درصد تجارت خارجی ایران را به خود اختصاص داد. در حقیقت در سالهای جنگ دوم جهانی و بعد از آن دولت امریکا مقامی را بدست آورد که قبل از جنگ دولت آلمان هیتلری توانسته بود با همان سرعت در اقتصاد و سیاست ایران کسب کند. ۵

کمبود ارزاق و مایحتاج عمومی بر اثر سوء استفاده‌های مستشاران امریکایی تشدید شد. بهای اجناس سیر صعودی پیدا کرد و مشکلات مردم افزایش یافت. برای مثال مردم تبریز که مرکز غله‌خیزترین استان کشور است، در بهمن و اسفند ۱۳۲۱ دچار چنان گرسنگی و قحطی شدند که ناوها به جای نان سیب‌زمینی تحویل مردم دادند. در نتیجه روز ۲۶ اسفند همان سال مردم دست از کار کشیدند و به عمارت استانداری هجوم بردند. حال آنکه طبق اظهار نظر کمیسیون دادگستری مجلس شورای ملی در آن زمان دولت در نقاط مختلف آذربایجان غله داشت و فقط فراهم ساختن وسیله حمل آن لازم بود. ولی «مستر ویویان» مستشار امریکائی خواربار در آذربایجان که خود مسئولیت مستقیم این وضع را به عهده داشت به جای انجام اقدامات عاجل به تهران فرار کرد و در تهران ارتقاء مقام یافت و به مدیریت کل نظارت صنعتی منصوب شد. ۶

بدبینی مردم ایران به امریکاییها زمانی افزایش یافت که آنان نیز مانند انگلیسی‌ها و روسها درصدد کسب امتیازات نفتی از دولت برآمدند. از این رو از نظر اکثر مردم ایران رویارویی امریکا با کمونیسم در ایران، مقابله با عقاید چپ افراطی، اعمال فشار به روسیه برای خارج کردن نیروهایش از شمال ایران و کمکها و وامهای بعدی واشنگتن به حکومت تهران بیشتر در چهارچوب دکترین امریکا و اهداف برنامه‌ریزی شده آن کشور برای نفوذ در کشورهای آسیایی بود. ۷

پی‌نویس:

- ۱- نشست تخصصی: حق قضاوت کنسولی کاپیتولاسیون، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، بهار ۱۳۸۴، ص ۵۹
- ۲- لایحه استخدام میلپو ابتدا در مرداد ۱۳۰۱ به تصویب مجلس رسید و وی در ۲۷ آبان همان سال به ایران آمد، اما با رضا شاه اختلاف پیدا کرد و در خرداد ۱۳۰۶ به کار خود خاتمه داد و در ماه مرداد همان سال ایران را ترک کرد.

۳- سفر این دو هیأت به تهران در ۱۱ آبان ۱۳۲۱ صورت گرفت در حالی که قانون اجازه استخدام آنان در اول آبان ۱۳۲۲ به تصویب مجلس رسید.

۴- سیاست خارجی ایران در دوران پهلوی؛ نشر البرز؛ عبدالرضا هوشنگ مهدیه؛ ۱۳۷۳، ص ۸۹.

۵- گذشته چراغ راه آینده است، انتشارات ققنوس، ن جامی؛ پائیز ۱۳۶۲، ص ۱۷۹.

۶- به نقل از گزارش دکتر مصدق به مجلس شورای ملی در جلسه ۳۱/۱۳۲۴؛ گذشته چراغ راه آینده است، همان، ص ۱۸۳،

۷- به مقاله «ایران و اصل ۴ ترومن» در سایت مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی مراجعه شود.

منبع: سایت مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/28417/ایران-آمریکایی-مستشاران-اولین-ورود>